

Filozofický ústav
Akadémie vied ČR –
Kabinet pro klasická
studia, v.v.i.

Asociace učitelů
klasických jazyků

Katedra klasických
jazykov
Filozofickej fakulty
Trnavskej univerzity

Trnavský samosprávny
kraj -
Západoslovenské
múzeum v Trnave

Letní škola klasických studií XVI, 2008

Letná škola klasických štúdií I, 2008

Latina v církevním a světském školství

Latinské texty k dopolední části budou zveřejněny v květnu 2008.

LŠKS se koná v budově Filozofické fakulty TU, Hornopotočná 23, Trnava

29. června (neděle)

12,00 – 13,00

zápis

13,00 – 13,15

zahájení: Jiří Beneš + Daniel Škoviera

Přednáška: Trnava

13,20 – 14,20

přednáška Jozef Šimončič/Vladimír Rábik, Trnava: *Dejiny jezuitskej Trnavskej univerzity a jej význam*

Začiatkom 17. storočia dozrel v Uhorsku čas na založenie vysokej školy. Spoločenské i politické pomery boli tomuto zámeru naklonené, a preto sa kardinál Peter Pázmaň rozhodol založiť univerzitu v Trnave a dať ju do správy Spoločnosti Ježišovej. Po viacročných prípravách sa mu podarilo splniť jeho cieľ a v roku 1635 sa začalo na Trnavskej univerzite vyučovať. Univerzita mala spočiatku len filozofickú a teologickú fakultu, neskôr pribudla fakulta právnická a nakoniec lekárska. Z nariadenia Márie Terézie bola univerzita v roku 1777 presťahovaná do Budína. Počas svojej existencie v Trnave sa stala centrom kultúry a vzdelanosti, v univerzitnej tlačiarni bolo vytlačených cca 4 tisíc diel, študenti a pedagógovia preslávili mesto v celej Európe.

Semináre – čítba originálných textů:

14,35 – 15,50

čítba Jozef Kordoš, Trnava: *Vates Tyrnaviensis – epická tvorba v období baroka na príklade promočného spisu Tyrnavia nascens*. Historický epos o vzniku Trnavy napísal a v roku 1706 vydal v Trnave vzdelaný jezuita Štefan Čiba, ktorý striedavo v rokoch 1706–8 a 1712–14 pôsobil ako profesor poetiky a rétoriky na Trnavskej univerzite (1635–1777). Ide o tzv. promočný spis, teda o dielo vydané pri príležitosti slávnostnej promócie študentov, ktorí dosiahli v roku 1706 titul bakalára. Autor vychádza prevažne z ústneho podania, podľa ktorého Trnavu založil Belo II. Slepý. Neuspokojil sa však len s legendou, ale pri svojej práci sa opiera aj o dielo stredovekých historikov Uhorska. Kľúčovú úlohu zohráva tzv. mytologický aparát, konkrétne Pallas Athéna, ktorá žiada od svojho otca, najvyššieho boha, mesto v Uhorsku, ktoré by sa stalo príbytkom vzdelanosti a slobodných umení.

15,50-16,10

pauza 20 minút

16,10 – 17,25

čítba Daniel Škoviera, Bratislava-Trnava: *Ján Kazi a jeho dielo Stoa vetus et nova* (Trnava 1710)

Pri promócií bakalárov slobodných umení a filozofie vydal podľa vtedajších obyčaji Ján Kazi, SJ, uvedený prozimetrický spis. Jeho cieľom bolo duchaplne dokumentovať čitateľom to, že skutočné zavŕšenie náročných etických postulátov antického stoicizmu stelesňujú ideály jezuitského rádu. Inštitúcie a zákony imaginárneho ostrovného štátu Starej Stoy sa porovnávajú s analogickým útvarom Novej Stoy, za ktorej kontúrami sa nejasne črtá Trnava. Prozaické časti majú skôr funkciu komentujúcu a spájajúcu, kým podstatné úvahy sa sústreďujú do veršov, ktorých metricko-strofická paleta je takmer horáciovsky pestrá. Autor využíva aj rétoricko-poetické ozdoby a figúry. Predložený promočný spis mal zrejme slúžiť aj ako doklad vzdelanostnej úrovne, ktorú promovaní dosiahli.

17,40 – 18,55

čítba Erika Juríková, Trnava: *Matej Bel a Trnavská univerzita*

Uhorský polyhistor Matej Bel sa vo svojom monumentálnom diele *Notitia Hungariae novae historico-geographica* (Viedeň 1736) zamerl na historicko-geografický opis uhorských stolíc. V druhom zväzku tejto edície opisuje dejiny a súdobý stav kráľovského mesta Trnavy. Niekoľko kapitol venuje aj slávnej Trnavskej univerzite (1635 – 1777),

okolnostiam, ktoré predchádzali jej založenie, cituje samotnú zakladaciu listinu a opisuje jednotlivé fakulty. Medzi najzaujímavejšie časti jeho opisu patria obrady pri prijímaní študentov do akademickej obce.

30. června (pondělí)

Semináře – četba originálních textů: Církevní jezuitské školství (pokračování)

9,00 – 10,15	četba Katarína Šotkovská, Trnava: <i>František Babai a jeho epigramatická tvorba</i> Franciscus Babai sa narodil 12. marca 1742 v Péči, v roku 1764 vstúpil do rádu Ježišovho a ako jezuitapôsobil ako profesor v Trnave, neskôr sa stal riaditeľom náboženskej knižnice v Trnave a venoval sa výučbe náboženstva. Podľa dochovaných prameňov zomrel v Péči ako 36-ročný v roku 1778. Počas svojho pomerne krátkeho života publikoval Franciscus Babai niekoľko zaujímavých kníh: <i>Epigrammatum miscelaneorum, sacrorum, et profanorum lib.III</i> (1777), v ktorom Franciscus Babai čitateľovi na 140 stranách ponúka takmer 400 epigramov na rozmanité témy a venuje ich konkrétnym ľuďom spätým s Trnavskou univerzitou.
10,30-11,45	četba Magdalena Jacková, Praha: <i>Antické motívy ve školských jezuitských hrách</i> Ve svém příspěvku se zaměřím na způsob, jakým autoři jezuitských školských her pracovali s antickými motívy, zejména s postavami a pojmy z antické mytologie. Součástí bude také četba úryvků jezuitských her.
11,45-13,00	polední pauza
Přednáškový blok: jezuité, piaristé	
13,00 – 14,00	přednáška Nikol Sipekiová, Trnava: <i>Gramatiky „latinskosti“ v jezuitskom školstve</i> . Nielen v priebehu 17. a 18. storočia bola dobrá znalosť latinského jazyka elementárnou požiadavkou pre ďalšie univerzitné štúdium. Súčasťou Trnavskej univerzity bola aj fakulta jazykov (<i>facultas linguarum</i>), ktorá poskytovala možnosť osvojiť si alebo zdokonaľiť latinčinu. K tomu slúžilo množstvo vydaných gramatických príručiek a slovníkov, z ktorých si podrobnejšie všimneme obsahové zameranie a praktické uplatnenie učebnice <i>Syntaxis ornata seu de tribus latinae linguae virtutibus</i> od francúzskeho jezuitu Francisca Pomeya. Zameriame sa na základné požiadavky správnej latinčiny v jej lexikálnej a syntaktickej úrovni s doplnením množstva exemplifikácií a všimneme si aj problematiku rečovej elegancie a správnej latinskosti v estetickej rovine jazyka.
14,15 – 15,15	přednáška Karla Vymětalová, Opava, <i>Výuka latinského jazyka na piaristických a jezuitských gymnáziích Moravy a Slezska v 18. st.</i> Záměrem přednášky je seznámit posluchače s charakteristickými rysy výuky na piaristických a jezuitských gymnáziích, jejíž základ spočíval právě v učení se latinskému jazyku. Především ve srovnání s metodami výuky jazyků doby současné se jeví velmi zajímavou komparace s metodikou výuky latinského jazyka v jednotlivých ročnících na školách 18. st., užívání učebnic, způsob postupného seznamování se studentů s díly antických autorů, prezentace dosažených znalostí atd.
15,15-15,35	pauza 20 minut
15,35 – 16,35	přednáška Martin Svatoš, Výuka rétoriky na jezuitských gymnáziích i v literární praxi v českých zemích v 17. a 18. století. Přednáška bude věnována podobě, metodám a cílům výuky rétoriky na jezuitských gymnáziích v rámci pedagogického systému nižších studií (<i>studia humanitatis, studia inferiora</i>) jezuitského řádu v raném novověku. Jezuité měli vypracován studijní řád (tzv. <i>Ratio studiorum</i>), schválený r. 1599, který platil na školách všech teritorií, kde Tovaryšstvo Ježíšovo působilo. Principy jezuitské pedagogické soustavy bývají charakterizovány jako katolicko-humanistické. <i>Studia humanitatis</i> zahrnovala kursy gramatiky, poetiky a rétoriky a vycházela z četby a výkladu osvědčených antických autorit.
16,50-17,50	přednáška Gabriel Hunčaga, OP(Bratislava): <i>Dominikánska vzdelanosť</i> Prednáška bude zameraná na základné prvky dominikánskej spirituality, ktoré charakterizujú vzdelanostný a intelektuálny profil rehole. Zistené poznatky sa okrem relevantnej literatúry opierajú o znenie najstarších zachovaných konštitúcií (LCO) z roku 1256, o texty aktov generálnych kapitúl od roku 1228 vydaných v pramennej edícii ako Monumenta Ordinis Praedicatorum Historica (MOPH) a iné pramene rádovej proveniencie (Libellus, Vitae fratrum). Štruktúru príspevku bude tvoriť samotná vzdelanostná a intelektuálna profilácia rehole, koncepcia vlastných štúdií (studium generale, studium particulare a studium arcium), pôsobenie na univerzitách, trvalá intelektuálna formácia a peregrinatio academica.

18.30 Společenský večer v prostorách spoluorganizátora Letní školy klasických studií, Západoslovenského múzea v Trnavě, spojený s noční prohlídkou expozice.

1. července (úterý)

Semináře – četba originálních textů: 12.-13. století	
9,00 – 10,15	<p>četba Jana Nechutová, Brno: <i>Hugo od Svatého Viktora, DIDASCALION – De studio legendi</i>. Během čtení bude podán velmi stručně úvod do literárního života i teologického a filozofického myšlení 12.století; informace o svatoviktorské škole; dále: Hugo de Sancto Victore, život, dílo, význam, tradice; "pedagogická" literatura středověku, septem artes, obsah školní vzdělanosti. Číst budeme ze 3. knihy Hugonova spisu.</p> <p><i>Edice:</i> MPL 176; budeme číst podle: Hugo de Sancto Victore Didascalion De studio legendi, übersetzt und angeleitet von Thilo Offergeld, Herder-Verlag (Freiburg Basel Wien Barcelona Rom New York) 1997 (Fontes christiani 27); zde je převzat kritický text: Hugonis de Sancto Victore Didascalion. De studio legendi, ed. C.H. Buttmer = Studies in Medieval and Renaissance Latin 10, Washington 1939</p> <p>Moderním jazykem můžeme Didascalion označit jako úvod do vědeckého studia: vyjmenovává a definuje všechny oblasti vědění, jejichž studium měl Hugo za důležité, a specifikuje způsoby, jak tyto vědy studovat. Především však udává hlavní důvod a cíl veškerého vědění: skrze vědy a umění lze intelektuální snahou a námahou obnovit dokonalost člověka, kterou pozbyl hříchem. Duchovní námahou se člověk přibližuje božské Moudrosti a nakonec nachází sjednocení s Bohem. Hugo svou učebnicí navázal na dlouhou tradici, kterou lze zhruba vymezit takto: Augustinus <i>De doctrina christiana</i>, Cassiodorus, <i>Institutiones divinarum et saecularium lectionum, Etymologiae</i> Isidora ze Sevilly a <i>De institutione clericorum</i> Hrabana Maura.</p>
10,30 – 11,45	<p>četba Alena Sarkissian, Praha: Divadlo: <i>Ludus Danielis</i> (12.-13. stol.)</p> <p><i>Ludus Danielis</i> je pozoruhodný dramatický text vzniklý ve 12. stol. ve Francii. Je výjimečný především způsobem, že zvolený námět zpracovává zcela odlišně od ostatních her o prorocích. Beauvaiská <i>Hra o Danielovi</i> je sice bilingvní, ale tento prostředek není použit v souladu s dramatickými postupy obvyklými v té době. Hudební složka v tomto dramatu je použita rovnocenně k textu a podává stejně důležité informace jako text. Ve 20. stol. se právě díky partituře podařilo určit, k jaké příležitosti bylo drama zkomponováno.</p> <p>Žáci klášterní školy z Beauvais, autoři <i>Ludu Danielis</i>, prokázali velkou tvůrčí obratnost a neobvyklé umělecké nadání. Text i hudba, těsně spolu spjaté, vynikají svým jemným humorem, lehkým nadhledem a zároveň chápavým pohledem na pozemský svět. Společná četba úryvků textu, doplněná o hudební ukázky, seznámí s hlavními rysy tohoto neobvyklého dramatického textu i s jeho dobovým uvedením.</p>
11,45-13,00	polední pauza
Blok: univerzitní školství v medicíně	
13,00-14,15	<p>četba Dana Růžičková, Brno: <i>Výuka na lékařských univerzitách ve středověku</i></p> <p>Četba ukázek dokumentujících výuku na lékařských fakultách ve středověku bude zaměřena na zásadní autority, na nichž vzdělávání budoucích lékařů spočívalo. Představeni budou nejprve zásadní autoři antické lékařské a farmakologické literatury (Hippokrates, Galenos, Dioskurides) a poté nejvýznamnější autoři středověcí. Ukázky z arabské (Rhazes, Avicenna, Averroes) a hebrejské (Isaac Iudaeus) literatury se budou číst ve středověkých latinských překladech (Constantinus Africanus, Gerhard z Cremony). Texty budou vybrány tak, aby během jejich četby mohly být vysvětleny základní odborné pojmy, se kterými středověká medicína pracovala (čtyři základní šťávy, čtyři základní kvality, <i>complexio, temperamentum</i>, čtyři stupně účinku léčiv...).</p>
14,30 -15,30	<p>přednáška František Šimon, Prešov: <i>Učitel latinčiny a dejiny medicíny</i>.</p> <p>Spojenie medicíny a latinčiny (klasickej filológie) bolo známe už v minulosti. Dnes získava latinčinár pre dejiny medicíny mimoriadne postavenie, pretože znalosť klasických jazykov prudko ustúpila a jedine on je schopný tlmočiť latinsky písané medicínske texty. Výklad je sprevádzaný ukázkami latinských medicínskych textov (Celsus, Jessenius, Fucker) a ich prekladov, komentárom k niektorým latinským medicínskym termínom a citátovým výrazom s medicínskou tematikou.</p>
15,30-15,50	pauza 20 minut

Blok: univerzitní školství - klasická filologie	
15,50-16,50	<p>přednáška Tomáš Motlíček, Olomouc: <i>Humanistické vzdělání v totalitním režimu. Klasická studia na olomoucké univerzitě v letech (1946)1948–1961.</i></p> <p>Studium klasické filologie, resp. latiny a dalších věd o antickém starověku existovalo na obnovené olomoucké univerzitě poměrně krátce v letech 1946–1961. Úspěšně se rozvíjející výuka byla po únoru 1948 pozvolna oklešťována, utlumována a nakonec zcela zlikvidována. V dějinách tohoto oboru na Univerzitě Palackého (a Vysoké škole pedagogické) v Olomouci se odráží celá školská politika neklidných padesátých let minulého století, ale i význam a postavení klasických studií, resp. klasických jazyků v komunistickém Československu po reformě středoškolského vzdělání (odstranění latiny z gymnázií). Olomoucká klasická filologie je spojena s působením předních českých klasických filologů 2. poloviny 20. století: K. Janáčka, J. Novákové, J. Popelové-Otáhalové, O. Pelikána a L. Varcla aj.</p>
17,05-18,05	<p>přednáška Robert Skopek, Praha: <i>Klasická studia na pražské univerzitě v první polovině 20. století.</i></p> <p>Príspevok se zaměřuje na situaci na pražské české filozofické fakultě v 1. polovině 20. století, především pak po vzniku Československa. V důsledku tehdejšího vzdělávacího systému se klasická studia „rozpadala“ do organizačně oddělených seminářů, které však mívaly (s výjimkou klasické archeologie) podobné či totožné personální složení. V příspěvku bude věnována pozornost personálním otázkám, včetně dvou krizí v letech 1917-1920 a 1933-1934, dále postupnému rozvoji jednotlivých seminářů, nově vznikajícím oddělením, problémům se systemizací a profesorskými jmenováními, zahraniční spoluprací atd. Krátce bude též zmíněna situace na pražské německé filozofické fakultě, především ve 30. letech (V. Ehrenberg, A. Stein, Th. Hopfner). V poválečném období se příspěvek zaměří na vznik „dvoukolejnosti“ pražských klasických studií v důsledku založení ČSAV.</p>

2. července (středa)

Semináře – četba univerzitních originálních textů:

- 9,00 – 10,15 četba Zuzana Silagiová, Praha: *Matematické a komputistické traktáty*
Texty z evropské i české odborné literatury, které se požívaly při univerzitní výuce matematiky a komputistiky. Při četbě a interpretaci se bude soustřeďovat pozornost na dobovou terminologii, bude sledován její vývoj a bude srovnávána po stránce jazykové i věcně s terminologií moderní.
- 10,30 – 11,45 četba Markéta Koronthályová, Praha: *Vysoké církevní školství*
Dva pokoncilní dokumenty o církevních univerzitách a fakultách, apoštolské konstituce *Sapientia Christiana* (1979) a *Ex corde ecclesiae* (1990) byly u nás přeloženy až v roce 1998 jako jeden ze základních předpokladů autentické obnovy našich současných katolických teologických fakult. Zalistujeme si v nich a přečteme společně některé ukázky.
- 11,45-13,00 polední přestávka

Blok: emblémy, právo

- 13,00-14,15 přednáška Zuzana Dzurňáková, Trnava: *Emblémy a emblematická tvorba v univerzitnom prostredí.*
Dnešnými bádateľmi čoraz viac objavovaná a cenená renesančná a baroková emblematica ako bohatý prameň symboliky tvorila veľmi podstatnú časť literárno–umeleckej dobovej kultúry. Základom tohto špecifického druhu bola kombinácia slova a obrazu, ktoré v sebe spájali príjemné s užitočným. Emblematica bola akousi intelektuálnou zábavkou vtedajšej spoločnosti. Jej možnosti sa využívali na precvičovanie pamäte, rozvoj intelektu, podnecovanie imaginácie s edukačno–výchovným cieľom. K rozmachu európskej emblematicky v nemalej miere prispela aj produkcia tlačiarne Trnavskej univerzity v 17., no najmä v 18. storočí. Do sumáru prác patrili autorské emblematické knihy, preklady diel celoeurópsky známych emblematickov alebo príležitostne skoncipované emblémy. Mnohé z nich poslúžili ako predlohy pre aplikované emblémy, ktoré dostali maliarsku, sochársku či štukovú podobu.
- 14,30-15,30 přednáška Adriana Švecova, Právnická fakulta TU v Trnavě: *Štúdium na právnickej fakulte historickej Trnavskej univerzity (1667 – 1777)*, s akcentom na vyučbu hlavných predmetov a domáceho práva podľa *Opus Tripartitum* - hlavného zdroja uhorského domáceho práva
- 15,30-15,50 pauza 20 minut

Blok: antické pohanské a raněkřesťanské období

15,50-16,50

přednáška Irena Radová, Brno: *O antických školních papyrech*

Podstatnou roli v řecké kultuře od jejich počátků hrálo pořizování nejrůznějších seznamů a katalogů (seznamy vítězů her, úředníků, epické katalogy...). Tyto se dostaly také do elementární výuky. Žáci se učili číst a psát za pomoci seznamů písmen, slabik, slov, osobních jmen, jmen řek, přísloví atd. Katalogy literární se vždy těšily velké pozornosti klasických filologů, ty druhé, jež nepatří do krásné literatury, ale spíše do vzdělávacího systému však byly zanedbávány. Přitom však i tyto papyry odhalují často důležitá svědectví o encyklopedické a vědecké literatuře a jsou důležitým příspěvkem k našemu poznání starověké školské praxe. Přednáška si klade za cíl zmíněné papyry představit.

17,05-18,05

přednáška Jiří Šubrt, Olomouc: *Aurelius Augustinus a pozdně antické školství*.

V přednášce bude představen systém výuky na pozdně antických gramatických a rétorických školách a výhrady, které proti němu vznášeli církevní otcové. Nejvíce prostoru pak bude věnováno názorům Aurelia Augustina, jenž patřil k nejradiálnějším kritikům pohanského školství a jeho formálnosti a který se jako jeden z mála křesťanských myslitelů pokusil rozejít s dosavadní tradicí pohanského světského vzdělání a nabídnout jeho křesťanskou alternativu.

3. července (čtvrtek)

exkurze: Bratislava – Knihovna evanjelického lycea (SAV) (odborná přednáška: doc. Ivona Kollárová,PhD.)